

STRANAC IGORA MAROJEVIĆA

Odavno je primećeno da prva rečenica nekog teksta može biti uvodnik koji otvara put ka čitaocu, njegovoj misli i njegovoj emociji, ili ga okrutno zatvara. Kao zvuk treska vratima ispred kojih posetilac ostaje zatečen i potom, naravno, obeshrabren da pokuša ulaska ponovi. I to je vrlo osnovana tvrdnja u koju će se uveriti svi sa malo dužim čitalačkim stažom, a koju pisci, takođe, vrlo dobro znaju te zato i nisu retka spisateljska svedočenja o brižljivom izboru upravo prve rečenice. Uvodna rečenica romana Igora Marojevića, *Tuđine*, bar u slučaju mog čitalačkog očekivanja, proizvela je znatiželju:

Nabavljam sam stručne knjige ne bih li pronikao u očevu smrt.

In medias res. Naravno, tema smrti jedna je od dominantnih literarnih preokupacija kroz vreme. Međutim, ta dijahronijska ravan upravo zbog toga što se proteže u vremenu i kroz najrazličitije kontekste, savršena je za tumačenje čovekovog odnosa prema toj većitoj temi, od mističnog doživljaja smrti, potrebe da se svrsta među mnogobrojne misterije života ne bi li se dokazalo vaskrsnuće, preko njenog svrstavanja „na suprotnu stranu“, dakle kao opozit životu i uvod u ništavilo do straha od smrti koji u našem vremenu dvadeset prvog veka dobija epidemijske razmere, a kojem se kao protivlek prepisuje maksima o većitoj mladosti. Svedoci smo posledica takvog imperativa, pogubnog i za duh i za telo. Međutim, autor će, sledstveno postupku koji u romanu *Tuđine* dokazuje svoju vrlo dobru varijantu, svedenost u iskazu i brižljivo strukturisanu radnju u kojoj nema viškova i nedorečenosti, čitaocu odmah na početku precizirati: smrt oca je dragovoljna. Naime, Radan je izvršio samoubistvo i tako počinio najgori greh, sa stanovišta jedne zajednice. Igor Marojević poznat je kao autor savremenosti čak i onda kada se bavi „praroditeljskim grehom“ kao u romanu *Žega*, dakle kada se bavi prošlošću, i posebno tada. Marojević je analitičar aktuelnog trenutka. Mesto zbivanja radnje njegovog romana su Boka Kotorska, Hercegovina, delimično Crna Gora i Beograd. U trodelnu kompoziciju romana, Boka i Hercegovina, Beograd i pod vedrim i mrgodnim nebom, smestio se jedan specifični egzistencijalizam savremenog čoveka na ovim prostorima opterećenog zadatim obrascima prošlosti, patrijarhalnom vrednosnom matricom. Saznajemo da se junak bavi odgonetkom očeve odluke da izvrši samoubistvo, da na tom putu ima nesagledive prepreke uzrokovane upravo nasleđenom zatvorenom vizurom kada je reč o životu i smrti u koju su, čini se, zauvek upisani pojmovi časti i poštenja kao jedina merna jedinica valjanosti života u zajednici, da sve to otvara perspektivu identitetskog preispitivanja, ali da Igor Marojević i ovoga puta, kao u mnogim prethodnim tekstovima, svemu pristupa kao neumoljivi kritičar, skoro destruktivnog nagona. Ili, preciznije bi bilo reći da se autor bavi upravo destruktivnim nagonom jedne zajednice koji latentno opstaje u odnosima zasnovanim na plemenskim vezama i sukobima,

snu o izuzetnosti i potrebi njenog dokazivanja. I na tom sadržajnom sloju radnje vrlo dobro pulsira „život priče“ *Tuđina*.

Poznata je Kamijeva tvrdnja o vrednosti iluzija, jer, kako je pisao, „u svetu bez iluzija, čovek je stranac“. U tom svetu se, dakle, dobro osećamo tek sa iluzijama uz sebe dok istovremeno teče proces njihovog razbijanja u ime racionalističkog mišljenja te je čovek, takođe to dobro znamo, u Kamijevoj tvrdnji biće apsurdna. Dok Sizif pokreće kamen uz strminu, on je samo čovek koji radi jedan težak fizički posao, ali kada dođe do vrha, tada bi, piše Kami, vredelo sagledati izraz na njegovom licu kao i u trenutku kada shvati da će mukotrpní posao morati da se ponovi. Trenutak kada se javi nada i trenutak kada se ona poništava. U kontekstu *Tuđina* Igora Marojevića, čini se da su u junakovom okruženju ljudi koji imaju iluziju o veličini, posebnosti i, najvažnije, punoći života. Nasilna smrt je za njih poništenje predačke časti, nedvosmisleni su u zagovaranju stava o samoubistvu kao slabosti i kukavičluku te se i junakov pokušaj da pronikne u uzrok očevog samoubistva doživljava kao greh. O samoubistvu se ne govori. Kada se junak, zajedno sa stricem Ratomirom, uputi na sahranu oca jednog kolege, stričevo prisustvo zapravo se konvertuje u prekor čoveku koji se drznuo da samoubistvo izvrši i, posredno, prekor sinu, potomku, u kojem bi mogao biti usađen taj „roditeljski greh“.

„Lovili smo najuplakanije da im izrazimo saučešće“, zapisuje pripovedač. „Među njima je bio i Vidan, pa ga je Ratomir, pošto ga je triput izljubio, relativno blago prekorio što mu se otac ubio: uštinuo ga za obraz, pretpostavljam ne baš najnežnije, i zamahao kažiprstom od milošte.“

Sve je tu. Ritual dolaska na sahranu, odavanje počasti čoveku koji više nije među živima, poljubac u obraz tri puta i briga za potomka.

Junak *Tuđina*, međutim, ne neguje iluziju plemenske povezanosti, izuzetnosti i, najvažnije za njega i najstrašnije za okolinu, prekor samoubicama. Dakle, stranac među istomišljenicima. Na svakom koraku u romanu čitalac će se susresti sa ljudima koji beže od misli o smrti. Stric koji razvija uspešni biznis, jedna od devojaka sa kojom junak ima avanturu, čak i Vidan, mladić kojem se otac takođe ubio. I, najvažnije, što će se u strukturi romana pokazati bitnim kao i u osnovnoj autorovoj idejnoj zamisli da razotkrije samoubilački poriv jednog kolektiva, detalj o poruci koju je otac ostavio, maloj beloj ceduljici za čije postojanje majka zna, ali čiji sadržaj sinu nikada nije otkrila iz jednostavnog razloga, zaboravila je šta u toj poruci piše! Igor Marojević u *Tuđinama*, ovoga puta, vrlo brižljivo vodi priču i sklapa delove. Strah od smrti, bazični čovekov strah, razbija se na dva načina. Nadom, iluzijom o trajanju života i besmrtnosti ili suočavanjem sa idejom konačnosti, često realizovanim upravo iskorakom, „skokom u smrt“ kojem jedni odaju priznanje za hrabrost a drugi izražavaju prekor za kukavičluk. Junak *Tuđina* namerio je da taj paradoks prouči listajući stručnu literaturu kako nas o tome obavestava prva rečenica, ali ono što se tokom romana dešava poništiće sve racionalne razloge upuštanja u naučnu analizu fenomena samoubistva. Umesto toga, iz epizode u epizodu, iz jednog dela romana u drugi pa onda i u treći, paralelno sa bekstvom od ideje smrti i uništenja, postepeno se razvija slika ponašanja aktera priče koja je sve samo ne dokaz o konstruktivnom, smislenom i kreativnom odnosu prema životu. Prijateljica Maša se besomučno izlaže zracima sunca, ne bi li postigla ideal trajne preplanulosti i mladalačke energije, odlazi u solarijum što će za posledicu imati teško oboljenje i, konačno, smrt. Aktivni

stric koji veruje u pleme i bratstvo, nadasve u dužnost očuvanja porodice i potomstvo, čini sve kako bi razvio već postojeću bolest. Članovi jedne redakcije za koju junak kratko piše najpre naručene tekstove, a onda sve prekida jednim subverzivnim istupom što će rezultovati njegovim otkazom, stvaraju takvu radnu atmosferu u kojoj svakoga trenutka neko može izgubiti život... Svi oni, istovremeno, podležu nasleđenim ili aktuelnim imperativima. Priči o junaštvu i vrlini ili neprekidnom održavanju „stanja pripravnosti” i želje za uspehom, materijalnom moći, posredstvom novca ili simboličkom. Tu će Igor Marojević dozvati priču o bombardovanju 1999, o međustranačkim sukobima, tranzicionom vremenu koje „jede svoju decu” istovremeno vešto razvijajući osnovnu nit priče, detektivsku potragu za razlozima očevog samoubistva. Kao stranac u jednoj sredini, postaje stranac i u drugoj, prelazak iz Boke u Beograd doneće junaku trenutno olakšanje, ali i dugoročnu usamljenost te povod za priču o pomenutim tranzicionim vremenima koja u osnovi razvijaju neprekidnu borbu za opstankom. Strah od nestanka i neprilagođenosti. Strah od smrti.

*Kada me je potreba za čišćenjem od zalivske neanonimnosti prošla, osetio sam se usamljeno...
Koja je stvar tome bila uzrok, osim što sam dotad želeo da me niko ne poznaje... uzrok usamljenosti našao sam u sve većem opštem siromaštvu koje je pospešivalo najrazličitija udruživanja na spornim osnovama...*

Kada se Sizifov kamen dogura do vrha, kreće pad niz strminu. Mi nikada nećemo sagledati Sizifovo lice u trenutku kada se učini da je uspeo, bez obzira što je Kami to sebi postavio kao važan zadatak u spoznaji apsurdna, a onda to ostavio u nasleđe i nama. Možemo da se nadamo da je Sizifovo lice izražavalo nadu koja je u sebi sadržavala razlog opstanka u apsurdnom poslu. Kada Marojevićev junak iz ograničene sredine pređe u privid otvorenog prostora slobode za sve, postavlja svoj kamen na vrh, kada ga u tom „otvorenom” prostoru dočekaju „saborci” iz rodnog kraja sa svojim kamenčićima, sitnim i krupnijim stenjem, posao se vraća unazad. Sve do trenutka kada pukom slučajnošću, koja, međutim, u strukturi romana ima savršeno opravdan razlog, i svedoči o dramaturški dobro osmišljenoj kompoziciji, junak ne dođe u posed ceduljice koju je otac ostavio. U sredini zatrovanoj strahom od smrti, predrasudama o njoj i još većim predrasudama o samoubicama, sredini specifičnog egzistencijalizma osnovanog na brojnim autodestruktivnim iluzijama, junakov otac se drznuo da pređe granicu. Oproštajna ceduljica je sadržala samo jednu rečenicu:

Ne mogu više da živim među samoubicama!